

Keskusteluja muistitietoaineistojen käytöstä ja tulkinnasta

Tutkijasymposiumi Oral history and fieldwork – The (Re)use and Interpretation of Research Materials Helsingissä 2.–3.12.2010

Minna-Liisa Salonsaari

Finnish Oral History Networkin (FOHN) kolmas kansainvälinen symposium kokosi 2.–3.12.2010 Helsinkiin muistitietotutkimuksesta kiinnostuneita. FOHN:in ohella järjestäjinä olivat Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS) sekä Suomen Akatemian rahoittama hanke *Strangers from the East – Narratives of Karelian Exiles and Re-immigrants from Russia Regarding their Integration in Finland* (2009–2012). Symposiumi keskittyi kenttätutkimukseen, aineistojen uudelleen käyttöön ja tulkintaan.

Muistitietotutkijoiden verkosto FOHNin tehtävänä on lujittaa muistitietotutkijoiden yhteistyötä, järjestää kotimaisia ja kansainvälisiä seminaareja sekä tutkijatapaamisia. Symposiumiin pyrittiin kokoamaan yhteen muistitietotutkimuksen kenttätutkimusmetodologiasta kiinnostuneita. Avaussanoissa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Ulla-Maija Peltonen toivoi symposiumin saavan aikaan kontakteja, inspiraatiota sekä keskusteluja. Ainakin omalta osaltani toive toteutui. Kahden päivän aikana kuultiin neljä mielenkiintoista *keynote*-esitelmää ja työryhmissä lähes neljäkymmentä puheenvuoroa keskusteluineen.

Traumoista ja muutoksista tulkintoihin

Symposiumin ensimmäinen puhuja, professori Selma Leydesdorff (Amsterdamin yliopisto), on tutkimuksissaan keskittynyt traumaan ja traumatisoituneiden muistitietoon. Hän on tutkinut niin juutalaisvainoista kuin Srebrenicasta selviytyneiden muistitietoa. Puheenvuorossaan Leydesdorff keskittyi traumatisoituneiden ihmisten haastattelemiseen ja aineiston käyttöön liittyviin haasteisiin. Onko esteiden voittaminen mahdollista? Traumatisoituneelle koetun muistelemisen ja siitä puhuminen voi olla mahdottomuus. Haastattelutilanne voi kuitenkin toimia esteiden murtajana, muistojen esiin tuojana. Julkaistessaan haastattelututkimus tuo näiden ihmisten tarinan esiin. Tutkijalta traumatisoituneiden ihmisten ja heidän muistitietonsa parissa työskenteleminen vaatii sekä roolinsa että vastuunsa tiedostamista.

Antti Häkkinen (Helsingin yliopisto) tarkasteli puheenvuorossaan Thunder Bayn suhteellisen suurta suomalaista yhteisöä muistoina, kerrontana ja kokemuksina. Häkkinen puhui maiseman, luonnon sekä valokuvien merkityksestä muistoissa. Hän toi esiin myös tapaamispaikkojen ja tapahtumien merkityksen suomalaiselle yhteisölle ja muistamiselle.

Symposiumin toinen päivä alkoi professori Molly Andrews (*Centre for Narrative Research, University of East London*) puheenvuorolla. Andrews tutkimusintressejä ovat poliittisen sitoutumisen psykologiset perustat, sukupolvien väliset keskustelut, sukupuoli ja ikääntyminen sekä malli- ja vastakertomukset. Puheenvuorossaan Andrews käsittelee muistelemista ja kerrontaa tulkintojen tekemisenä ja menneen ymmärtämisenä. Hän keskittyi ennen kaikkea historiallisen muutoksen jälkeiseen kerrontaan, menneisyyden tulkintaan ja

ymmärtämiseen sekä omaelämäkerrallisen kerronnan erilaisiin aikatasoihin. Esimerkit liittyivät Berliinin muurin murtumisen jälkeisiin kokemuksiin ja niiden tulkintoihin. Historialliset ja henkilökohtaiset muutokset vaikuttavat myös tutkijaan avaten aineistoon uusia tulkintamahdollisuuksia.

Anne Heimo (Turun yliopisto) käsitteli puheenvuorossaan erilaisten lähteiden yhdistämistä sekä historian rakentamisen sosiaalisia prosesseja. Väitöskirjassaan *Kapina Sammatissa. Vuoden 1918 paikalliset tulkinnat osana historian yhteiskunnallisen rakentamisen prosessia* (2010) Heimo on tarkastellut sitä, miten Sammatissa muistellaan vuoden 1918 tapahtumia, sekä tekijöitä, jotka pitävät muistoja yllä. Itse tekemiensä haastattelujen ohella hän on käyttänyt aineistonaan esimerkiksi muiden tekemiä haastatteluja, sanomalehtiä ja asiakirjoja. Puheenvuorossaan Heimo nosti esiin sisällissodan eri osapuolien tuottamien tutkimusaineistojen vertailun, ympäröivän kulttuurin vaikutuksen sekä tietyistä asioista vaimenemisen.

Metodeja ja muistitietoaineistojen kirjoja työryhmissä

Kahden päivän aikana yhdeksässä työryhmässä kuultiin lähes neljäkymmentä muistitietoon ja muistitietotutkimukseen liittyvää esitystä. Esitelmien kirjo oli monitieteinen ja kansainvälinen. Työryhmien teemat painoutuivat symposiumin otsikon mukaisesti muistitietoaineistojen käyttöön liittyviin haasteisiin sekä tulkinnan ja ajan merkityksiin. Puheenvuorojen joukossa oli niin metodologisia ja tutkimuseettisiä pohdintoja, erilaisten muistitietoaineistojen sekä niiden käytön esittelyä kuin tutkimusten kuvauksiakin. Metodologiset kysymykset ja aineistojen kuvaukset liikkuivat käsi kädessä. Miten erilaisia ja eri aikoina koottuja aineistoja voidaan yhdistää tutkimuksessa? Miten aineistoja voidaan käyttää uudelleen? Mitä erilaisten tutkimusaineistojen yhdistäminen vaatii tutkijalta? Miten ajallisuus tai aikatasot vaikuttavat aineistojen kokoamiseen, arkistointiin ja tulkintaan? Miten ne vaikuttavat tutkimukseen ja aineistojen käyttöön? Miten tutkija vaikuttaa aineiston luonteseen ja sen tulkintaan? Mikä on kommunikaation, tunteiden tai kohtaamisten merkitys kenttätyössä? Miten arkistot heijastavat (poliittista) historiaa ja omaa aikaansa?

Puheenvuorojen aiheet liittyivät esimerkiksi muistitiedon keruuhankkeisiin, erilaisten ryhmien muistoihin, elämäntarinoihin ja elämäkertahaastatteluihin, yhteisön kuvan rakennusprosesseihin sekä muistitietoon muutosten kuvaajana. Oman puheenvuoroni pidin työryhmässä, jonka teemana oli *Communications and emotions in fieldwork*. Samassa työryhmässä esiintyivät myös Riikka Kiuru ja Jaana Kouri. Esittelin väitöskirjatutkimukseeni liittyen esimerkkihaastattelujen kautta, mitä inkerinsuomalaisten paluumuuttajien kerronta ja muistitieto kertovat paluumuutosta. Kiuru käsitteli arkistointiin ja aineiston uudelleen käyttöön liittyviä kysymyksiä etniseltä taustaltaan poikkeavien nuorten suomalaisuuteen liittyvissä haastatteluissa Kouri puolestaan teki silmäyksen metodologisiin pohdintoihin Turun saaristossa sijaitsevan Lyyrtilin kylässä keräämänsä muistitiedon avulla.

Symposiumi päättyi loppukeskusteluun. Loppupaneelin puheenjohtajana oli Helena Jerman (Helsingin yliopisto) ja keskustelijoina Tomáš Bouška (Kaarlen yliopisto, Praha, Tšekki), Elina Makkonen (Itä-Suomen yliopisto), Vieda Skultans (Bristolin yliopisto, Iso-Britannia) sekä Kerstin Gunnemark (Göteborgin yliopisto, Ruotsi). Keskustelu satoi seminaaripäivien mietteitä yhteen. Esiin nousivat esimerkiksi urbaani elämä, kulttuuri ja perintö, tutkittavien äänen ulottuvuudet, se mitä eri aineistot voivat kertoa sekä toive yhteydenpidon jatkumisesta.

FOHN-symposiumi toimi eri oppiaineiden muistitiedosta kiinnostuneiden tutkijoiden

kohtaamispaikkana. Tieteenalojen moninaisuus toi symposiumiin aineistojen ja metodologian kirjoja. Paljon pohdittavaa jäi tulevaankin. Itse koin symposiumin ilmapiirin inspiroivana ja loistavana paikkana ensimmäiselle tieteelliselle esitykselleni.

FM Minna-Liisa Salonsaari on kulttuuriperinnön tutkimuksen jatko-opiskelija Turun yliopiston Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelmassa Porissa. Vuosina 2010–2011 hän työskentelee tohtorikoulutettavana Suomen akatemian rahoittamassa Vieraita idästä -hankkeessa.